

ОСОБЛИВОСТІ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТАКТИКИ У ФРАНКО-ПРУССЬКІЙ ВІЙНІ 1870–1871 РР.

Франко-прусска війна, незважаючи на її віддаленість у часі, і нині становить науковий інтерес для багатьох дослідників з різних країн. Адже, на жаль, небезпека війни і зараз не зникає з порядку денного, хвилює сучасний світ. Тому дослідження франко-пруської війни, її причин та особливостей, сприятиме глибшому розумінню загроз, пов'язаних із військовим вирішенням міждержавних відносин.

Серед аспектів, що виділимо у пропонованому дослідженні, зосередимося на висвітленні причин, які призвели до вибуху франко-пруської війни. Безпосередні воєнні дії, що розпочалися між країнами, показали нездатність Франції вести бойові дії проти Пруссії. Крім того, особливу увагу звернемо на озброєння і тактику ведення війни з обох сторін, які, маючи практично однакові сили, а в деяких аспектах французи були кращими за прусаків, однак зазнали ганебної поразки за незначний час. Окремо наголосимо на ролі нової зброї, що була вперше застосована у цій війні, а також залізниці, яка дала можливість швидко концентрувати війська на певній ділянці фронту. Зрештою, важливо відзначити бойовий дух в обох арміях, піднесення в армії Пруссії та деморалізацію у французькому війську, що поклало край існуванню Другої Імперії у Франції, та сприяло остаточному об'єднанню Німеччини.

Історіографічною базою досліджуваної проблеми стали праці А. Дебідур, М. Галкіна, С. Бобилевої, Х. Мольтке, Л. Шнеєрсона та ін. З-поміж інших праць у розробці історії франко-пруської війни прислужилася розвідка В. Подольникова "Франко-прусская война (1870–1871) в русской периодике 70-х годов XIX века", в якій чітко розкриваються причини, хід і наслідки цієї події.

Зазначимо, що до франко-пруської війни готувалися впродовж тривалого часу. Як слушно зауважив Л. Шнеєрсон: "Французи не хотіли бачити об'єднаної Німеччини, німці ж розуміли, для того, щоб об'єднатися, неминуче потрібно воювати з французами" [8]. Натомість А. Дебідур зазначив: "Німці, скориставшись вдалою політикою свого канцлера Бісмарка, змогли змусити французів першими оголосити війну 19 липня 1870 року" [7].

Тому Європа була впевнена у тому, що Франція є агресором, адже вона розпочала війну, тоді як Німеччина постала країною, яка змушена захищатися від агресивного сусіда.

Кожна із сторін була впевнена у своїй перемозі, французи поклали надію на нові рушниці "Шасспо", взяті на озброєння у 1866 р. Німці – на гвинтівку "Дрейзе", що була у прусській армії від 1841 р. У 1862 р. були проведені конструктивні зміни. Французька гвинтівка "Шасспо" мала низку переваг: підвищену швидкостріельність відносно німецького аналогу (10 проти 15 пострілів за хвилину), дальність польоту кулі (600 м – проти 1200 м). Проте прицільність і дальність були на боці німецької "Дрейзе". Також у французів була нова таємна зброя "Мітральєза Монтіньї" 25 ствольна гармата, прийнята на озброєння у 1866 р.

Розпочавши війну, французи не мали докладних карт своєї країни, а також і Німеччини. Як пише А. Люблінська: "Армія Франції переважно складалася з новобранців, ветерани пішли у відставку через малий оклад. І, звісно, кількісно французи значно поступалися німцям: 336 тис. – 200 тис. піхоти, 20 тис. кавалерії і 840 гармат проти 780 тис. – 470 тис. піхоти, 50 тис. кавалерії та 500 гармат" [2]. У будь-якому випадку німці мали подвійну перевагу над французами, які розраховували на швидку мобілізацію, але в умовах хаосу в управлінні, зробити це було неможливо. Німці, які на відміну від французів, мали детально розроблений план дій у випадку війни, швидко здолали опір останніх, рухаючись на французьку територію. Організованість дала можливість німцям використати всі переваги технічного прогресу і доставляти до французького кордону солдат за допомогою залізниці, що значно покращило маневреність німецьких військ.

Про дезорганізацію французів зауважував власне Наполеон III, який зазначав, що не знає, де перебуває його армія. З цього приводу С. Бобилева констатує: "Французи пересувалися дуже повільно. Це було зумовлено тим, що офіцери і солдати брали багато непотрібних речей, ну і звісно постачання армії продуктами і боеприпасами було препогане, тому армія рухалась настільки швидко, наскільки рухались її тили" [3].

Можемо пояснити це тим, що французи, ветерани і новобранці, які воювали в Африці, Мексиці, звикли із собою мати чимало речей, але, пройшовши кілька днів пішки, солдати позбавлялися їх, зокрема, викидали зимове обмундирування, яке згодом стало би їм у пригоді, оскільки наближалася осінь.

Звісно, німці, завдяки тактиці, яка ґрунтувалася на тому, щоб не дати французькій армії об'єднатися (французька армія була поділена на сім корпусів), почали методично знищувати французькі корпуси, використовуючи свою артилерію, що завжди була в авангарді бойових дій, знищуючи французькі полки, беззахисні перед зливою свинцю, і навіть найкращі полки не витримували натиску німецької артилерії. Німці ж впевнено просувалися до столиці Франції – Парижу.

Однією із найбільших битв франко-пруської війни стала Седанська катастрофа 1–2 вересня 1870 р. Пруссаки скористалися неприкритими флангами французів, а також втомою солдатів, які кілька днів без відпочинку допомагали фортеці Мец, що була в облозі. Кількісна людська перевага, а також у кавалерії та гарматах були на боці німців: у солдатах і кавалерії у два рази, артилерії на 200 одиниць більше, але французи мали "Мітральєзи" 76 одиниць, що давало їм певну перевагу, якою вони не скористалися. Битва розпочалася 1 вересня 1870 р. вранці, а уже ввечері Наполеон III зрозумів, що із котла німців йому не вибратися, тому віддав

наказ припинити атаки на німецькі позиції. Втрати французів були значними: понад три тисячі вбитими, чотирнадцять тисяч пораненими і сто три тисячі полоненими. Німецькі втрати були значно меншими: понад дві тисячі вбитими, шість тисяч поранених і сімсот зниклих безвісти. Розуміючи всю безнадійну ситуацію, Наполеон III, 2-го вересня наказав вивісити білий прапор, надіславши прусському королю записку наступного змісту: "Дорогий мій брате, оскільки я не зміг загинути разом із моїми солдатами, мені залишається лише вручити свою шпагу Вашій Величності. І надалі Вашої Величності добрий брат". Французам запропонували прийняти капітуляцію, анексувавши на користь Німеччини Ельзас та Лотарингію. Під погрозами відновити бомбардування Седану французи все ж підписали акт капітуляції.

8 жовтня 1870 р. із заблокованого Парижу вилетіла повітряна куля, якою керував міністр внутрішніх справ Леон Гамбетта. За весь час блокади Парижу таким чином столицю залишили 164 людини. Німці вперше використали зенітну артилерію, виготовлену фабрикою Круппа, що дало змогу їм збивати повітряні кулі, які літали у небі французької столиці [5]. Ефективність використання такої зброї була вкрай низькою, але все ж вона започаткувала у перспективі зародження зенітної артилерії. На думку М. Галкіна: "Німці не наважилися штурмом взяти Париж, розуміючи, що у місті є значний військовий потенціал. Тому німці розпочали систематичний обстріл Парижу, допоки радіус обстрілу, не збільшився до житлових кварталів" [6].

На нашу думку, після того, як німці почали обстрілювати житлові квартали Парижу, оборона стала неможливою, незважаючи на всі спроби оборонців робити з міста вилазки, і прорвати оборону німців.

Також в обороні Парижу французи використали "Плавбатереї", які мали на озброєнні дві нарізних гармати калібру 160 мм. Вони приводилися у дію двома паровими двигунами і рухалися зі швидкістю 8 км год, тоннажність 142 тонни і 40 членів екіпажу. Всього на озброєнні у французів було три річкових батареї, які захищали Париж [1].

Наявність плаваючих гармат у французів дала їм велику перевагу, тому що батареї змінювали своє місце розташування і німцям було важко їх знищити.

Зазначимо, що перевагою, якою володіли німці, був бойовий дух їх солдатів, які воювали за об'єднання своєї країни. Зовсім протилежна картина спостерігалася у французькій армії, солдати якої були примусово організовані, не навчені, не обмундировані і морально втомлені, мріючи лише найшвидше повернутися додому живими і здоровими. Відтак, вони і не хотіли вмирати за ідею, яку не розуміли, що була далекою від них [4].

Тому зараз у кожній армії світу проводиться робота з особовим складом, щоб дати зрозуміти кожному солдату, що у випадку війни, він не воює за свого командира, генерала чи президента, він, насамперед, буде воювати за свою країну, за свою родину. Адже солдат, якого силою змушують воювати – це солдат, який не зацікавлений воювати, а значить він або дезертирує додому, у гіршому випадку здасться у полон, або перейде на бік суперника.

Отже, бачимо, наскільки важливим є правильне планування й використання на практиці військових планів, дотримання яких призводить до швидкої перемоги.

Також не слід забувати про нову зброю, яку використовували обидві сторони конфлікту, що у подальшому вплинуло на зміну тактики ведення бойових дій, сприяло маневреності, швидкості та збільшило людські втрати.

Проте основною зброєю, яка є у кожній із сторін конфлікту тоді і зараз, це бойовий дух її солдатів, бо, незважаючи на те, якою б зброєю вони не володіли, не маючи бажання і мети воювати, жодна зброя їм не допоможе у цьому.

Але, звісно, війна – це зло, яке несе горе і хаос у кожному родина та країну, тож нехай зброя ніколи не стріляє, а показують її лише на парадах, у пам'ять про тих, хто загинув у жерлі безглузких воєн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виппер Р. История нового времени / Р. Виппер. – Киев, 1997. – 560 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/82020/>.
2. Люблинская А. Прицкер Д. Кузьмин М. Очерки истории Франции с древнейших времен до окончания Первой мировой войны / А. Люблинская. Д. Прицкер. М. Кузьмин. – М., 1957. – 371 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/1071017/>.
3. Бобилева С. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року / С. Бобилева. – Дніпропетровськ, 2003. – 528 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/1712650/>.
4. Мольте Х. Історія німецько-французької війни / Х. Мольте. –Калитва, 2014. – 360 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=4736704>.
5. Аграшенков А., Блинов Н., Бякина В. Сто великих битв / під ред. А. Аграшенков, Р. Тихомиров. – Вече, 2001. – 636 С. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://izhlib.ru/books/show/64710>.
6. Галкін М. Франко-пруська війна / М. Галкін. – Москва, 1952. – 357 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/396250/>.
7. Дебидур А. Дипломатична історія Європи 1814–1878. – Т. 2 / А. Дебидур. – Ростов-на-Дону, 1995. – 524 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/217784/>.
8. Шнеерсон Л. Напередодні франко-пруської війни: франко-німецький конфлікт через Люксембург у 1867 р. / Л. Шнеерсон. – Мінськ, 1969. – 187 с. // [Електронний ресурс]: Режим доступу
9. Тома А. Вторая Империя: (1825–1870) / А.Тома. – Санкт-Петербург, 1908. – 373. // [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://www.twirpx.com/file/1786700/>.